

Şeref Etker, İkinci Meşrutiyetin Tabip Örgütleri, İstanbul: Libra Kitap, 2017, 14x23 cm, 511 s. (resimli, dizin s. 487-511).

Tıp, eczacılık ve bilim tarihi yazıları ile tanıdığımız uzman hekim Şeref Etker'in, malzemesini yıllardır sabır ve emekle topladığı **İkinci Meşrutiyetin Tabip Örgütleri** başlıklı eseri 2017 yılı baharında nihayet okuyucularıyla buluştu. Yazar, kitabının içeriğini şöyle tanımlamaktadır:

“Bu çalışmada Türkiye’de İkinci Meşrutiyet döneminde kurulan tabip örgütleriyle ilgili belgeler bir araya getirilerek değerlendirilmeye çalışılmış; derneklerin gelişimleri, etkinlikleri, gerçekleşen ve gerçekleşmeyen hedefleri ile yöneticileri ve üyeleriyle ilgili bilgiler verilmiştir. Dernek tüzüklerinin yanında, başta tıbbi deontoloji olmak üzere, tabip örgütlerinin gündemini oluşturan konularla ilgili bilinmeyen / az bilinen belgeler ortaya konmuştur.”

Bilindiği gibi, Türkiye’de kurulan ilk tabip örgütü, Rusya’ya karşı savaşmak üzere İstanbul’a gelmiş olan müttefik ordularında (İngiltere, Fransa vd.) görevli Avrupalı hekimlerin Kırım Savaşı sırasında İstanbul’daki gayrimüslim hekimler ile bir araya gelerek 1856 yılında kurdukları *Société Impériale de Médecine* (Cemiyet-i Tıbbiye-yi Şahane)’dir. Tıp eğitiminin Türkçe yapılmasını savunan sivil tıp okulu hocalarının 1867’de kurduğu Cemiyet-i Tıbbiye-yi Osmaniye’ye II. Abdülhamid tarafından 1897’de toplanma yasağı getirildiğinden, II. Meşrutiyet’e tek tıp derneği ile girilmiştir. Ancak Meşrutiyet’in ilanından hemen sonra, her millet imparatorluğun içinde kendi tabip örgütünü kurmuştur.

Dr. Etker’in deyişiyle, II. Meşrutiyet’in getirdiği toplumsal ivmenin yarattığı dernekleşme arzusu, tek bir cemiyet içinde hapsolmuş olan hekimliği – bir kristal prizma gibi – bileşenlerine ayırmış ve bu kitapta incelenen örgütlerin doğuşunu başlatmıştır. İttihad ve Terakki Cemiyeti, derneklerin kuruluş ve

örgütlenmesini desteklemiş ise de Birinci Dünya Savaşı dernekleşmeyi zorlaştırmış; dernekler toplantı yapamaz hale getirmiştir. Kitapta 11 örgüt incelenmiştir: *Dersaadet Rum Tabipleri Cemiyeti* (1910); *Etibba-yı Mülkiye Cemiyeti* (1912); *Etibba-yı Mülkiye-i Osmaniye Cemiyet-i İttihadiyesi* (1908); *Etibba-yı Askeriye-i Osmaniye İttihad Cemiyeti* (1908); *Cemiyet-i Tıbbiye-yi Osmaniye* (1912); *Ermeni Etibba Cemiyeti* (1912); *Ermeni Kızılhaçı* (1909); *Memalik-i Osmaniye Musevi Etibba Cemiyeti* (1914); *Türkiye Misyoner Tabipler Birliği* (1908); *Hüdavendigâr Etibba Cemiyeti* (1914); *İstanbul Verem Savaşı Uluslararası Derneği* (1912). Bunların yanında, *Taşra Etibba-yı Mülkiye Cemiyeti* (İzmir, 1909) ve *Türk Bilgi Derneği Hayatıyat Şubesi* (1914) üzerine de bilgi verilmiştir.

Kitabın en önemli özelliklerinden biri, incelenen derneklerin nizamnamelerini günışığına çıkarması, çoğu bugüne kadar bilinmeyen bu orijinal kaynakların tıpkı basımlarını Türkçe çevirileriyle birlikte yayımlayarak araştırmacılara sunmasıdır. Böylelikle, hekimliğin Türkiye'deki gelişim tarihinin az bilinen bir dönemini tanımamızı sağlamaktadır. Nizamnameler ve çeviriler dışında, dernek üyesi hekimlerin reçeteleri ve mektupları, derneklerin diğer yayınları (dergiler, faaliyet raporları, tıbbi deontoloji metinleri vd.), dernek mühürleri, amblemleri, bazı dernek kurucularının kısa biyografileri, fotoğrafları veya karikatürleri, dernek üyelerine verilen beratlardan oluşan zengin malzeme de okuyucu ile paylaşılmaktadır.

Ekler bölümünde ise, iki grup metin yer almaktadır. “Tıbbi Deontoloji Metinleri” başlığını taşıyan ilk grupta yer alan, İzmir Türk Etibba Cemiyeti (1918) ve İstanbul Etibba Muhadenet ve Teavün Cemiyeti bünyesinde kurulan ‘Hall-i Müşkilat’ komisyonlarının kararları ve nizamnameleri, tıbbi deontoloji kurallarını hekimler arasında yerleştirme çabasına tanıklık etmektedir. Diğer taraftan İstanbul’daki cemiyetin İstanbullu pratisyen tabibin profilini çıkarmak için yaptığı anket (1919) ve çağrının (1920) metinleri, savaş sonrası hekimlerin yaşadığı sıkıntıları gözler önüne sermektedir. Bunların ardından Dr. Hovsep Efendi Nurican’ın Mekteb-i Tıbbiye-yi Şahane’de verdiği Tıbbi Deontoloji giriş dersinin Fransızca orijinali ile Türkçe özeti verilmiştir. “Tıbbiyenin Öğrenci Dernekleri” başlığını taşıyan ikinci grup metin, II. Meşrutiyet sonrası kurulan Darülfünun-i Osmani Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti’nin (1910) nizamnamesi ile Haydarpaşa Tıbbiyeliler Kulübü’nün (1911) nizamnamelerinden oluşmaktadır. Bu nizamnameler, Tıbbiye öğrencilerinin öncelikli gördükleri hususları yansıtmaları bakımından önemlidir.

“Saptama” başlığını taşıyan bölüm (s. 445-453), yazarın, eserde incelediği metinler ışığında yaptığı analizi içermektedir. II. Meşrutiyet döneminde kurulan tabip örgütleri, aynı dönemde kurulan diğer meslek örgütleri gibi meslektaşlar arasında dayanışma yoluyla mesleği geliştirme

amacını taşımıştır. Tıbbi deontoloji ve sosyal yardım, tabip örgütlerinin gündemlerindeki başlıca konulardır. Rekabet ortamının getirdiği sorunlar, diplomasız hekimler ve ağırlaşan yaşam koşulları, II. Meşrutiyet hekiminin diğer temel sorunlarıdır. Yazara göre, dönemin tabip örgütleri, “sağlık kurumlarının içinde bulunduğu kargaşayı ve Türkiye’deki hekimlik düzeyini aşamayan kuruluşlar olarak kalmışlar, ancak arayış içindeki tabiplere mesleki dayanışma bilincini aşılayabilmişlerdir.”

Eserin ana metnini tamamlayan dipnotları, en az ana metin kadar önemli ve ayrıntılı bilgiler içermektedir. Eser, tıp örgütleri hakkında ender bulunan evrakı sunarak Türkiye’de tıp ve sağlık tarihi konusunda yapılacak objektif değerlendirmelere zemin hazırladığı gibi, ileride yapılacak araştırmaların bugüne kadar kullanılan kaynakların (örneğin tıp yazmaları, arşiv belgeleri) ötesine geçmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu eser, hem konu hem de kaynakları bakımından Türkiye’de daha önce yayımlanmış tıp tarihi eserlerinden farklı olduğu gibi, araştırmacılara yeni çalışmalar konusunda ipuçları da vermektedir.

Feza Günergün

Feza Günergün (ed.), *Pursuing Knowledge*. Istanbul: Istanbul University, 2016, 23x29 cm, 149 p., ISBN 978-605-07-0606-2.

Originally published in *Archives Internationales d’Histoire des Sciences*, vol.66, issue 176 (2016): 248-250 (Courtesy Robert Halleux).

This bilingual (English and Turkish) catalogue of the exhibition “Pursuing knowledge” at the Bayezid II Museum for Turkish Bath Culture of the Istanbul University, 26 September – 26 December 2016, offers beautiful illustrations and short descriptions of scientific instruments, manuscripts and prints from the University and private collections. The exhibition reflects the Ottomans’ transfer of knowledge between Central Asia and Western Europe from the late 13th century onwards. The Catalogue opens with an excellent introduction by Feza Günergün and a useful chronology “Science from the East – Techniques from the West” emphasizing Ottomans’ pursuit of Eastern sciences and Western techniques.

The items on display are grouped in eleven sections. The first, “Observatories and their Instruments,” includes manuscripts displaying miniatures of the Maragha Observatory (13th c.), and Istanbul Observatory (16th c.) of the astronomer Taqi al-Din, as well as drawings of his observational instruments. The second, “Instruments from the West,” provides a novel insight into the work of the Ottoman engineer and mathematician Feyzi Effendi who had been trained in the Enderun, the Palace School in Istanbul, and who wrote a